

Walentyna Łoś,
doktor nauk humanistycznych,
bibliotekarz Biblioteki Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu Jagiellońskiego,
(Kraków, Polska)
e-mail: los_v@ukr.net

KSIEGOZBIÓR UKRAIŃSKI BIBLIOTEKI WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO UNIwersytetu Jagiellońskiego: KRÓTKI ZARYS

Celem artykułu jest przybliżenie historii księgozbioru ukraińskiego Biblioteki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, prowadzenia analizy sposobów nabywania książek, ich dystrybucji, charakterystyka zawartości księgozbioru ze szczególnym uwzględnieniem książek z XIX – początku XX wieku oraz twórczości literackiej okresu międzywojennego. Praca wykorzystuje **metody** retrospektywnej, porównawczej i systematycznej analizy księgozbioru. Podjęto próbę wypełnienia luk w badaniach księgozbiorów ukraińskich za granicą, w tym Biblioteki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, które wciąż znajdują się na marginesach. Zbadano książki zawierające dedykacje M. Maksymowicza, P. Kulisza, B. Łepkiego, O. Mako-weja i wielu innych ukraińskich pisarzy. Najważniejszym **wnioskiem** pracy jest zapoznania czytelnika z historią oraz zawartością ukraińskiego księgozbi-

ru na UJ, który był ściśle związany z rozwojem slawistyki na Uniwersytecie. Prowadzona analiza dedykacji i pieczętek bibliotecznych wskazuje, że początki księgozbioru ukraińskiego sięgają XIX wieku. Budził on zainteresowanie profesorów UJ, którzy powiększali księgozbiór swoimi darami. Książki ukraińskich pisarzy dedykowane prof. UJ J. Treciakowowi wpływały również na relacje między ukraińskimi a polskimi kręgami literackimi początku XX wieku. Analiza księgozbioru lat międzywojennych wskazuje, że mimo trudnych w tym okresie stosunków ukraińsko-polskich, pracownicy Studium Słowiańskiego nadal uzupełniali księgozbiór o nowe ukraińskie wydania różnych nurtów literackich. Cechą charakterystyczną księgozbioru tego okresu, i jego zaletą jest jego kompletność i złożoność, gdyż szeroko reprezentowane były tu dzieła literackie Galicji, radzieckiej Ukrainy i emigracji ukraińskiej, znane i mało zna-

ne dzieła pisarzy ukraińskich. Wiele z tych książek przez długi czas były zakazane w radzieckiej Ukrainie.

Słowa kluczowe: księgozbiór ukraiński, Biblioteka Katedry Ukrainistyki

UJ, sławiści, literatura okresu międzywojennego, ukraińska literatura emigracyjna, dedykacje autorskie, pieczętki biblioteczne.

Aktualność tematu badań. Obecnie w Polsce obserwuje się wzrost zainteresowania historią i kulturą ukraińską, co jest spowodowane działaniami wojennymi na Ukrainie. Kwestia ukraińska znów staje się popularna, podobnie jak 100 lat temu. Dlatego w tym kontekście bardzo ważne jest retrospektywne spojrzenie na historię ukrainistyki i jej księgozbiory w Krakowie. Księgozbiór ukraiński Biblioteki Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ) na pewno do dzisiaj znajduje się na marginesie badań historycznych oraz bibliotekarskich, chociaż bez wątplenia jest wart uwagi czytelnika.

Proces tworzenia księgozbioru ukraińskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim, który miał miejsce od końca XIX wieku ma istotne znaczenie kulturowe i społeczno-polityczne, gdyż nie tylko wzbogaca naszą wiedzę o rozwoju ukrainistyki w Krakowie, a także ilustruje nam ważność kwestii ukraińskiej w kręgach polskich slawistów końca XIX–XX wieku. Zainteresowanie księgozbiorem ukraińskim wydaje się dziś niezwykle istotne, zwłaszcza za granicą. Jego początki, historia rozwoju, analiza zawartości i, co najważniejsze, jego przyszłość niewątpliwie ma ścisły związek z czynnikiem politycznym.

Analiza badań. Do dzisiaj jeszcze nie powstał żaden artykuł poświęcony zagadnieniom związanym z historią ukraińskiego księgozbioru na Wydziale Filologicznym UJ. Jest on prawie nieznany wśród badaczy, w przeciwieństwie do Biblioteki Ukraińskiej w Pradze, również utworzonej z literatury ukraińskich pisarzy XIX–XX wieku [1], chociaż jest ona oczywiście o wiele większa od Biblioteki w Krakowie. Więcej badań jest poświęconych zbiorom ukraińskim w dużych bibliotekach mianowicie Jagiellońskiej i Bibliotece Narodowej w Warszawie oraz spuściźnie ukraińskiej w zakładach bibliotecznych i archiwalnych Polski. Wydziałowy księgozbiór nie przyciągał uwagi badaczy, chociaż niewątpliwie posiada on wiele rarytasów oczekujących na zapoznanie się z nimi. Szczególnie jest to niezmiernie aktualne na współczesnym etapie ogólnego zainteresowania wszystkim, co związane jest z Ukrainą.

170 Jedyne badanie, w którym wspomniano o Bibliotece sławistycznej, to artykuł Mirosława Skarżyńskiego poświęcony historii powstania Studium Słowiańskiego UJ [2].

Ponieważ jest to pierwsze badanie ukraińskiego księgozbioru Biblioteki Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ, planujemy omówić historię jego początków, gromadzenia oraz poddać charakterystyce zawartość istniejącego zbioru ze szczególnym akcentem na utworach końca XIX – początku XX wieku oraz literaturze okresu międzywojennego. Zawartość powojennych utworów oraz współczesnych zostawiamy do dalszych studiów. Aby osiągnąć cel przeprowadzimy analizę katalogów oraz księgozbioru ukraińskiego; zbadamy znaki własnościowe na poszczególnych książkach; wyodrębnimy książki na poszczególne grupy, aby ułatwić ich analizę.

Historia powstania i gromadzenia księgozbioru. Księgozbiór swoją formalną historię jako jednostka organizacyjna, zaczyna od utworzenia Katedry Ukrainistyki na Wydziale Filologicznym czyli od roku 1990, rok przed odrodzeniem niezależnego Państwa ukraińskiego [3, s. 8], a więc liczy już 32 lata. Mimo takiej krótkiej działalności, trzeba powiedzieć, że historia tego księgozbioru jest o wiele dawniejsza i sięga dziewiętnastowiecznego zainteresowania ogólnie sławistyką i w tym ukrainistyką w Krakowie, co odbywało się w nurcie panującego w tych czasach romantyzmu. Początki księgozbioru ukraińskiego, który był częścią składową zbioru sławistycznego można odnotować od końca XIX wieku. Jego losy są ściśle związane z historią takich jednostek istniejących na Uniwersytecie Jagiellońskim jak Katedra Filologii Słowiańskiej (od 1865), Seminarium Słowiańskie (1888), a później Studium Słowiańskie (1925–1951), rozwój których odbywał się w nurcie ogólnego zainteresowania ukrainistyką, panującego wśród krakowskich sławistów [4, s. 17–18]. Historia Biblioteki najbardziej jest złączona ze Studium Słowiańskim, dlatego warto tu zwrócić uwagę na aspekt historyczny jego otwarcia na Uniwersytecie.

Do końca I wojny światowej istniały dwa centra europejskiej sławistyki. Były to Rosja i Austro-Węgry, a dokładniej Petersburg i Wiedeń. Petersburg z tamtejszym uniwersytetem, II Wydziałem Rosyjskiego Języka i Piśmiennictwa Cesarskiej Akademii Nauk (*Второе Отделение Русского Языка и Словесности Императорской Академии Наук*) i Biblioteką Akademii Nauk. Sławistykę uprawiano też w Uniwersytecie Moskiewskim i w uni-

wersytetach na ziemiach ukraińskich, z których warto wymienić Kijowski i Charkowski. Szczególna pozycja filologii słowiańskiej w Rosji wynikała nie tylko z jej statusu „filologii narodowej”, ale też z przyczyn politycznych i była mianowicie jednym z narzędzi słowianofilskiej polityki Rosji, prowadzonej wobec innych narodów słowiańskich. Z kolei Austro-Węgry dbały o wiedeńską katedrę sławistyczną nie tylko z szacunku do nauki, owa troska wynikała z polityki monarchii pozyskiwania sobie Słowian mieszkających w jej granicach. Nie wchodząc w dalsze rozważania na temat przymusowego mariażu sławistyki z polityką, jak pięknie to nazwał Mirosław Skarżyński, trzeba zauważyć tylko, że te dwie stolice były miejscami, do których przybywano, by albo studiować filologię słowiańską, albo poszerzyć wiedzę u najlepszych w Europie specjalistów. Zasygnalizowany tu stabilny przez kilka dziesiątków lat stan przestał istnieć z końcem I wojny wraz z upadkiem obu imperiów, Austro-Węgier i Rosji carskiej. Pojawiło się nowe państwo, pretendujące do pozycji centrum sławistycznego. Była to Czechosłowacja z dobrze rozwiniętymi studiami słowiańskimi, w dodatku chętnie przyjmująca do siebie rosyjskich i ukraińskich emigrantów politycznych, dla których znajdowało się miejsce na uczelniach czeskich lub na emigracyjnych uczelniach, ukraińskiej i rosyjskiej, które powstały przy życzliwości rządu czechosłowackiego [2, s. 16–17]. Według badaczy ten czynnik polityczny sprawił zainteresowanie wśród polskich polityków organizacją studiów sławistycznych w Krakowie. Podane przez nich wsparcie finansowe, dało możliwość polskim sławistom organizować nowe centrum sławistyczne, więc nowopowstałe Studium Słowiańskie UJ i praski Slovanský seminář na Uniwersytecie Karola to w Europie przedwojennej dwa centra sławistyczne.

Od razu należy powiedzieć, że Czeskie Seminarium było zbudowane na mocnych podstawach, przede wszystkim finansowych, i miało wsparcie działającej jako samodzielna jednostka Biblioteki Słowiańskiej (Slovanská knihovna, czego nie było w Krakowskim Studium [2, s. 11–13, s. 14].

Oczywiście, że od samego początku zaistnienia studiów sławistycznych pojawiają się wzmianki o bibliotece. Seminarium Słowiańskie (1888 r.) już otrzymywało od rządu niewielką dotację na bibliotekę. Analiza pieczętek na książkach świadczy o tym, że część tych zbiorów przeszła do księgozbioru ukraińskiego.

Oprócz oświatowych instytucji Krakowa, wzmianki o początkach biblioteki sławistycznej, w tym i ruskiej (ukraińskiej) były odnotowane w zadaniach Klubu słowiańskiego, organizacji istniejącej w Krakowie od początków XX wieku i działającej na rzecz popularyzacji współpracy i odrodzenia narodów słowiańskich (współtwórcami Klubu Słowiańskiego byli znani krakowscy slawiści-ukraińcy Marian Zdziechowski, Iwan Ziłyński i Bohdan Łepki). Pisano o tym w Kronice „Świat Słowiański” od 1913 roku [5, s. 142]. Niestety, nie wiadomo czy doszło to do skutku.

Wiadomo, że podstawą dla biblioteki sławistycznej na UJ był księgozbiór Seminarium sławistycznego Lucjana Malinowskiego, dzięki staraniom którego na UJ powstało w r. 1888 pierwsze na ziemiach polskich seminarium filologii słowiańskiej, składające się z dwóch działów: językowego, którym sam kierował, i literackiego pod kierownictwem S. Tarnowskiego. Malinowski zainicjował też powstanie biblioteki sławistycznej [6, s. 82]. Niewątpliwie największy rozwój studiów sławistycznych na UJ, w tym Biblioteki pojawił się wraz z utworzeniem w 1925 r. Studium Słowiańskiego na UJ¹[2]. Wiadomo, że pierwszą lokalizacją Biblioteki były pomieszczenia w budynku przy ul. św. Anny 6 (Collegium Kołłątaja) [2, s. 27].

Zaistnienie odrębnej instytucji jak Studium Słowiańskie, wymagało już nie sporadycznego gromadzenia książek, co było wcześniej, a raczej systematycznego uzupełniania. Kierownikiem Studium Sławistycznego został znany polski slawista Kazimierz Nitsch, który najwięcej przysłużył się do zorganizowania Biblioteki, przewodził on wcześniej katedrą sławistyczną na Wydziale, a potem został kierownikiem Studium. Dla zorganizowania biblioteki Nitsch uruchomił znajomych uczonych w państwach słowiańskich, by w miarę możliwości, kupowali wskazane tytuły bądź też sami wybierali rzeczy wartościowe, przydatne studentom [2, s. 27–28]. Mimo tego, Biblioteka odczuwała brak książek współczesnych, naukowych i literatury pięknej w poszczególnych językach słowiańskich. Z tego powodu w roku 1925, Kuratorium Wołyńskie przysłało książki rosyjskie oraz ukraińskie pozbierane z bibliotek

¹ Utworzenia tej jednostki wyświetlono w artykule Mirosława Skarzyńskiego. Ciekawie, że autor prześledził wątek polityczny w utworzeniu Studium co miał decydujący wpływ na jego otwarcie. Kraków starał się o konkurencję z istniejącymi w tym czasie znanymi placówkami sławistycznymi w Moskwie i Pradze. Ten wątek polityczny zawsze będzie dotyczył historii ukrainistyki oraz zbiorów ukraińskich.

byłych rosyjskich gimnazjów na terenach Wołynia. Znana pierwsza bibliotekarka Studium, była nią, jak pisze Mirosław Skarzyński, asystentka Studium, uczennica Nitscha, dr A. Obrębska. Ona też zamawiała u stolarza szafy do biblioteki, katalogowała książki i oddawała je do oprawy. [2, s. 27–28].

Możemy sugerować, że księgozbiór ukraiński był gromadzony poprzez kupno i dary książek przez ukraińskich slawistów pracujących w Studium Słowiańskim, między innymi chodzi tu o Jana (Iwana) Ziłyńskiego², który prowadził wykłady *Najdawniejsze zabytki języków ruskich; Fonetyka opisowa języka małopruskiego, ćwiczenia, proseminarium i seminarium z języków ruskich* oraz Bohdana Łepkiego³ prowadzącego wykład *Literatura Wielkiego Księstwa Kijowskiego; Życie i dzieła M. Wowczaka, ćwiczenia z literatury ruskiej okresu odrodzenia*.

Prawdopodobnie, że inni członki Studium mianowicie archeolog, profesor UJ Włodzimierz Demetrykiewicz, etnograf Kazimierz Moszyński, slawista Waław Lednicki również mogli dostarczać książki ukraińskie do Biblioteki.

Kolejną drogą powiększenia zbiorów Biblioteki była spuścizna, gdyż po śmierci slawistów, Biblioteka powiększała się ich prywatnymi księgozbiorami. Dotyczyło to zarówno slawistycznego, rusycystycznego jak i ukraińskiego księgozbioru. Jako przykład dotyczący ukraińskiego księgozbioru, możemy sugerować o istnieniu książek dedykowanych prof. Józefowi Tretiakowowi, kierownikowi Zakładu Języka i Literatury Ukraińskiej UJ na Wydziale Filologicznym (1894–1923) [7].

Od tego czasu zaczął się rozwój księgozbioru slawistycznego, z którego później została wydzielona rusycystyka, biblioteka, która już w 1939 r. liczyła około 5 tys. woluminów i obecnie liczy ponad 50 tys. woluminów (taki dynamiczny rozwój był uzależniony od czynnika politycznego, mianowicie aktywnego wsparcia Związku Radzieckiego w przysyłaniu książek).

² Jan (Iwan) Ziłyński (1879–1952) – ukraiński slawista, od roku akademickiego 1926/1927 na zaproszenie J. Rozwadowskiego i K. Nitscha zastępca profesora w Katedrze Języków Ruskich, od 1934 r. Profesor.

³ Bohdan Łepki (1872–1941) – ukraiński literaturoznawca, pisarz, poeta, tłumacz, rzecznik zbliżenia polsko-ukraińskiego, od 1899 r. do I wojny światowej lektor języka ukraińskiego na UJ. Od roku akademickiego 1926/1927 zastępca profesora historii literatury ukraińskiej w Studium Słowiańskim, od 1935 r. Profesor.

Natomiast księgozbiór ukraiński, który bez wątpienia istniał i w miarę możliwości powiększał się w zbiorach slawistycznych i rusycystycznych, był przechowywany w często zmieniających się lokalizacjach Studium, a później (od 1945 r.) Instytut Wschodniosłowiańskiej Filologii doczekał się wyodrębnienia właśnie we wspomnianym już 1990 roku, co jeszcze raz podkreśla decydującą rolę wątku politycznego.

Trzeba zaznaczyć, że mimo braku osobnego ukraińskiego księgozbioru, mimo niekorzystnej politycznej sytuacji w stosunkach polsko-ukraińskich w latach 20–30-tych, ukraińskie książki były aktywnie kupowane i właśnie utwory z okresu międzywojennego są najpełniej reprezentowane w Bibliotece. Działo się to w przeciwieństwie do bibliotek w Ukrainie gdzie w owe czasy w ogóle nie można było odnaleźć książek ukraińskich autorów utworzonych i wydanych poza radziecką Ukrainą. Co ciekawe, ukraiński księgozbiór posiada najlepsze wydania z edycji ukraińskich pisarzy radzieckiej Ukrainy.

Ciekawe, że proces katalogowania książek ukraińskich zaczął się jeszcze przed oficjalnym otwarciem Katedry Ukrainistyki⁴. Pierwsze wpisy datowane w roku 1989 – 182 pozycji. W roku 1990 – 336–182 i. t.d. W ogóle w latach 1990–1994 było już skatalogowanych 1560 pozycji. Większość książek została przeniesiona ze zbiorów Instytutu Słowiańskiej Filologii (od 1 do 418 włącznie) z różnych lat wydania oraz z Katedry Rosyjskiej Filologii. Część zbiorów to dary. Pierwszy akt kupna był odnotowany w 1994 r. i dotyczył współczesnych ukraińskich książek, wydania lat 1990-tych (przede wszystkim utwory M. Gruszewskiego, W. Stusa i B. Łepkiego).

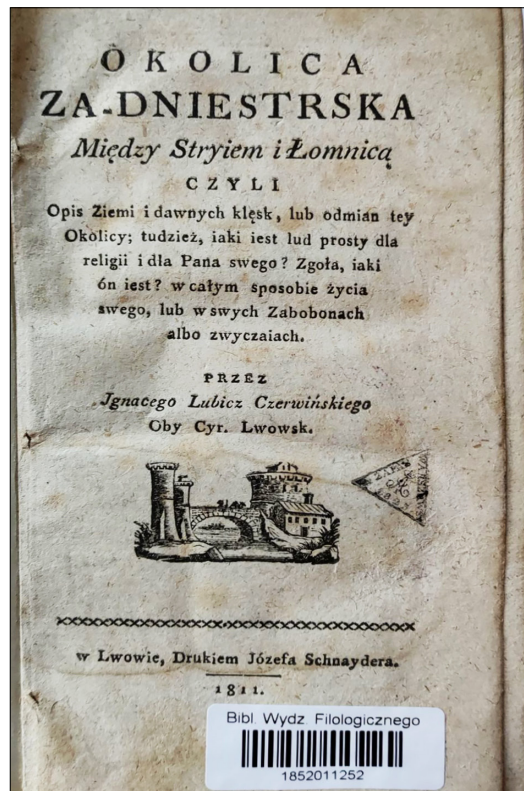
Chronologiczny zakres książek Biblioteki Katedry Ukrainistyki jest datowany od pocz. XIX wieku, mianowicie od 1811 r. i po rok 2022.

Wiele o sposobie nabycia książek do Biblioteki Katedry ukrainistyki może powiedzieć informacja zebrana z analizy bibliotecznych pieczętek. Książki ukraińskie posiadają pieczętki własności: Biblioteka Studium Słowiańskiego, Instytut Filologii Słowiańskiej, Zakład Filologii Rosyjskiej. Później już notujemy w katalogu dary i kupna książek.

⁴ Wielką rolę w tym odegrał prof. Włodzimierz Mokry (1949), polski filolog ukraińskiego pochodzenia, profesor nauk humanistycznych i wykładowca Uniwersytetu Jagiellońskiego, twórca Fundacji św. Włodzimierza Chrzyciciela Rusi Kijowskiej, autor wielu książek historycznych.

Prowadzona analiza pieczętek najstarszej części księgozbioru edycji drugiej połowy XIX – pocz. XX wieku pokazuje drogę książek po różnych instytucjach slawistycznych UJ. Większość z najstarszych książek posiada pieczętki *Seminarium Filologiczny Slavisty. Cracov; Seminaria języka polskiego i języków słowiańskich UJ; Seminarium Historyczny Literatur Słowiańskich UJ* i innych poszczególnych jednostek UJ istniejących jeszcze do powstania Seminarium Slawistycznego (1925) na przestrzeni lat. Skąd trafiły te książki do UJ ciężko powiedzieć, chociaż czasami odnotowane dedykacje rzucają na to światło, raczej związane to z danymi profesorów.

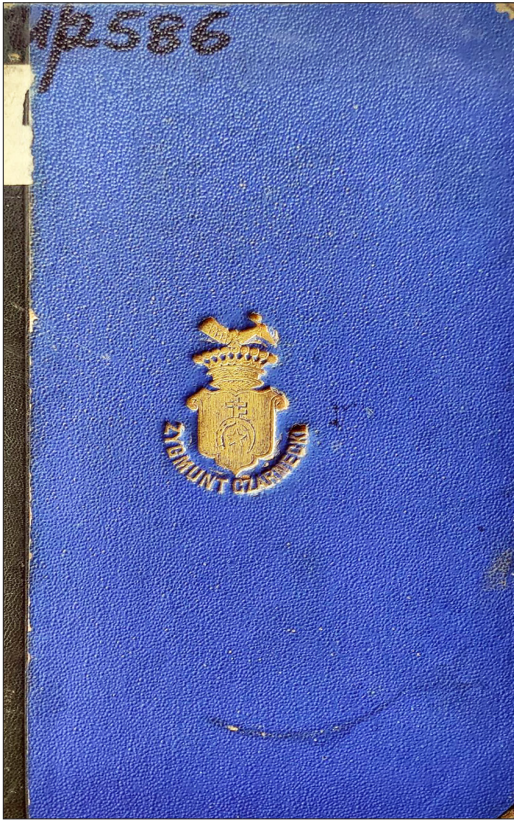
Najstarszą ze znajdujących się w księgozbiornie książek jest utwór autorstwa Ignaciego Lubicz Czerwińskiego *Okolica Zадниестрска Między Stryem i Łomnicą czyli Opis Ziemi i dawnych kłesk, lub odmian tej Okolicy; tudzież, iaki iest lud prosty dla religii i dla Pana swego Zgola, iaki ón iest w całym sposobie życia swego, lub w swych Zabobonach albo zwyczajach*, wydany w 1811 roku we Lwowie, w drukarni Jana Schnaydera. Książka ta uważana jest za pierwszą polską monografię etnograficzną⁵ [8] (Il. 1).

Il. 1. Ignacy Lubicz Czerwiński
Okolica Zадниестрска.....Lwów, 1811

⁵ Patrz książkę Małgorzaty Rygielskiej *Monografia Ignacego Lubicz Czerwińskiego „Okolica Zадниестрска*, Wrocław, 2019, s. 3-4, gdzie autorka pisze że Ignacy Lubicz Czerwiński (1769–1834) przez co najmniej kilkanaście lat prowadził obserwacje na obszarze między prawobrzeżnymi dopływami Dniestru – Stryjem, Łomnicą, a podnóżem Karpat, przede wszystkim na terenach posiadanych przez niego wsi (m.in. Dołpotowa). Efektem tych badań była doceniona przez kilku XIX-wiecznych i XX-wiecznych badaczy i która do dzisiaj nie doczekała się całościowego opracowania.

Nie znamy losów tej książki, jak dostała się do Biblioteki, prawdopodobnie z prywatnego księgozbioru profesorskiego. Wiadomo tylko, że pochodzi ona z prywatnej kolekcji Zygmunta Czarnieckiego (książka ma ozdobny, wykonany w technice graficznej, z imieniem i nazwiskiem właściciela księgozbioru *Superekslibris* Zygmunta Czarnieckiego na okładce). Według badań Jolan-

Il. 2. Superekslibrys książki Ignaciego Lubicz Czerwińskiego Okolica Za-dniestrzka Zygmunta hr. Czarnieckiego

ty Gwioździk zbiór Zygmunta hr. Czarnieckiego z Ruska w Wielkopolsce jest jedną z najcenniejszych i najciekawszych kolekcji, dokumentujących polską kulturę umysłową, założoną w 1805 r. w Rusku przez Antoniego Czarnieckiego, krajczego koronnego. Jego dzieło kontynuował Zygmunt hr. Czarniecki (1823–1908) [9, s.71]. Badaczka pisze, że rękopisy i druki syn kolekcjonera, Zygmunt Czarniecki, sprzedał w 1914 r. Bibliotece Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego, z zastrzeżeniem niepodzielności zbiorów. Odtąd kolekcja Czarnieckiego dzieliła losy Baworowianum, które w 1939 r. zostało przyłączone do Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich i w 1940 r. stało się częścią Lwowskiej Filii Biblioteki Aka-

demii Nauk USRR, a w 1941 r. – Oddziału II Staatsbibliothek Lemberg, a po 1945 r. w większości znalazły się w obecnej Lwowskiej Narodowej Naukowej Bibliotece Ukrainy im. W. Stefanyka [9, s. 72]. Niestety nie znamy losów naszej książki, ewentualnie trafiła tu w czasie wojny lub po niej (*Il. 2*).

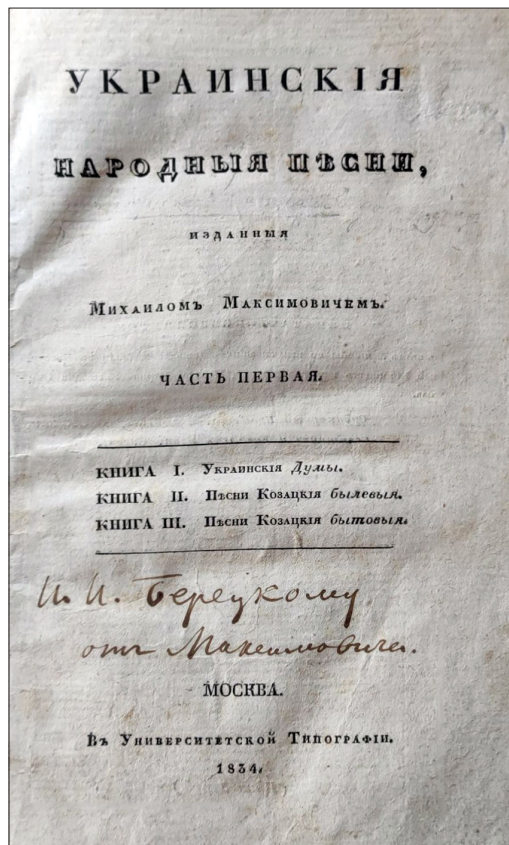
Pozostając w kręgu dedykacji warto parę słów powiedzieć o książce Michaiła Maksymowicza *Українские народні песни*, 1834 roku, mo-

skiewskiego wydania z dedykacją autora (dedykowana I. I. Березькому)⁶ (II. 3) oraz książki A. Kocipińskiego z notami (*Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і в Малоросії / Списані і переложені під музику Ант[оном] Коціпінським; [Передм. А.Г. Коціпінського в пер. з пол. Гулака-Артемівського]. Київ ; Кам'янець-Подільський: 1862*) ze stroną tytułową równoległą napisaną odręcznie w języku niemieckim (prawdopodobnie autograf autora). Książka Kocipińskiego pierwsze wydanie 1862 należy do rarytasów, ponieważ to wydanie było wycofane ze sprzedaży i prawie zniszczone i teraz można go znaleźć tylko w niektórych bibliotekach [10, 11].

Spotykamy i taką pieczęć: *Koło towarzyskie młodzieży handlowej. Czytelnia we Lwowie*. To Towarzystwo handlowe w czasie zaborów

było jednym z najważniejszych ośrodków nauki, oświaty i kultury polskiej i prowadziło czytelnię i bibliotekę [12, s. 2] i z tej biblioteki książka jakoś dotarła do Studium. Omawiana pieczęćka znajduje się na książce autorstwa Antoniego Nowosielskiego *Lud ukraiński, jego pieśni, bajki, podania, zabobony, obrzędy, zwyczaje, przysłowia, zagadki, zamawiania, sekreta lekarskie, ubiory, tańce, gry i t.d.*, t. 2, Wilno, 1857.

Przykładem hipotezy że książki XIX – pocz. XX wieczne są to przeważnie dary profesorów są dedykacje niektórych książek Profesorowi Józefowi Tretiakowi, wieloletniemu kierownikowi Zakładu Języka i Literatury

II. 3. Михаил Максимович
Украинские народние песни, Москва, 1834.
Dedykacja I.I. Березькому

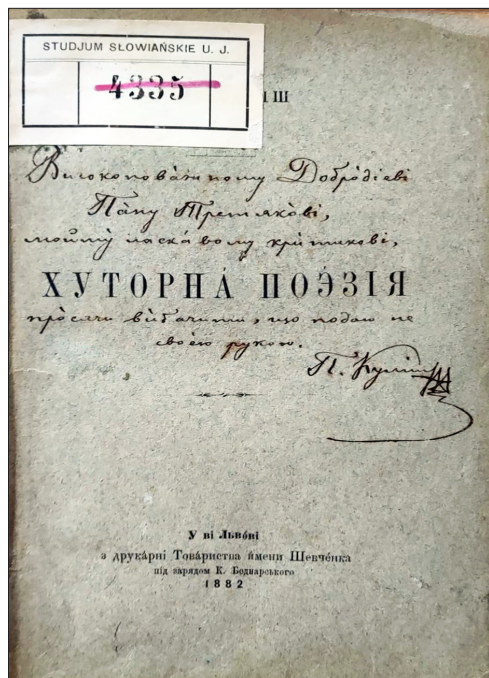
⁶ Niestety nie udało się zidentyfikować osobę, którą dedykowano książkę.

II. 4. Богдан Лепкий,
Листки падуть, Львів 1902.
Dedykacja prof. J. Tretiakowowi

P. Kulisz napisał tu, że prof. Tretiak jest jego krytykiem. Wygląda na to, że wielu ukraińskim autorom zależało na opinii literackiej Tretiaka, co nas nie dziwi, wychodząc z tego, że był on nie tylko wieloletnim kierownikiem zakładu Filologii Ruskiej (ukraińskiej) na UJ, a i znanym ukrainistą, absolwentem gimnazjum rosyjskiego w Równie oraz Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie (1859–1864),[7] bez wątpienia posiadającego wiele znajomości w kręgu pisarzy ukraińskich.

Ukraińskiej UJ (1882–1922), znanemu słaWiście i poloniście, który pochodził z Wołynia. Wymienimy tu książki z dedykacją Tretiakowowi: Bohdan Lepki *Листки падуть*, Львів, 1902 (II. 4); Osyp Makowej *Панько Олелькович Куліш*, Львів, 1900; Aleksandr Barwiński *Вибір з українсько-руської літератури*, Львів, 1910; *Думки і пісні Амврозія Метлинського*, edycji Kyryła Studyn'skogo, Lwów 1897. Najstarszą z dedykowanych prof. Tretiakowowi książek jest zbiór utworów poetyckich P. Kulisza *Хуторна поезія* roku 1882 (II. 5). Właśnie

II. 5. Пантелеймон Куліш,
Хуторна поезія Львів 1882.
Dedykacja prof. J. Tretiakowowi

Wychodząc z tego założenia, że wspomniane książki posiadają tylko pieczętkę *Biblioteka Studium Słowiańskiego*, która jak wiadomo powstała w 1925 roku, możemy sugerować, że trafiły one do niego prawdopodobnie po śmierci prof. Tretiaka (1923).

Znajdująca się w księgozbiornie duża ilość książek z lat 1900–1930 Bohdana Łepkiego, profesora UJ i wieloletniego wykładowcy literatury ukraińskiej, również potwierdza tę hipotezę. W Bibliotece jest 29 książek autorstwa Bohdana Łepkiego, większość z nich wydania początku XX wieku. To znane utwory *Батурын, Мотря, Не вбивай, Під тихий вечір, Полтава, Сотниківна, З над моря, Писання* i t.d.

Oprócz podarowanych książek, część dostała się jak już wspomniano z bibliotek byłych rosyjskich gimnazjów na Wołyniu, co miało miejsce w roku 1925. Część zbadanych książek księgozbioru posiada pieczętki z gimnazjów Ostroga i Równa. I tak, posiadamy książkę Marka Wowczka *Українские народные рассказы*, w tłumaczeniu Turgeniewa, Sankt-Petersburg 1859 roku z pieczętką Rówieńskiego gimnazjum (*Ровенское реальное училище*). Inna część ukraińskich książek pochodzi z Biblioteki Gimnazjum w Ostrodze, dotyczy to głównie wydań okresu Imperium Rosyjskiego. Na przykład takie rzadkie wydania książki Daniła Slipczenko-Mordowiec *За крашанку-писанка*, СПб. 1882 roku; książka *Над могилою Бориса Грінченка*, ukłął Sergij Jefremow, edycji kijowskiej z roku 1910; Poezji Oleksandra Olesja, edycji kijowskiej z roku 1917 r. Książki L. Ordy *Крестовоздвиженская братская церковь в г. Луцке*, mają pieczętkę zakładu oświatowego Łucka (słabo widoczną niestety).

Pojedyncze książki dostały się do Biblioteki z Seminarium Nauczycielskiego w Krakowie, co jest zaznaczone na książce Oleksandra Barwińskiego *Виїмки з народної літератури українсько-руської XIX віку*, Lwów, 1893.

Krótką analiza księgozbioru i jego zawartości. Analiza zawartości treściowej księgozbioru z jednej strony wskazuje na jego podporządkowanie bezpośrednio względem użytkowym slawistów-ukrainistów. Jednocześnie wyróżnia się on różnorodnością, co jest cechą charakterystyczną dla zbiorów bibliofilskich. Chodzi tu o zawartość książek nie tylko literackich, ale i historycznych, ekonomicznych, geograficznych. Wspólnym dla nich jest ten fakt, że dotyczą Ukrainy. Takie podejście do zbioru można wytłumaczyć specyfiką jego gromadzenia, o której już była mowa. Księgozbiór zebrany w

większości poprzez dary autorów i spuściznę profesorów UJ ma wyjątkowy charakter i zawiera wiele bibliograficznych ciekawostek, niejednokrotnie rzadkich i cennych dla dziejów kultury ukraińskiej. Jednocześnie odzwierciedla obraz początków ukrainistyki w Krakowie i zaangażowanie jej profesorów w tę sprawę.

Do najważniejszych cech charakterystycznych księgozbioru należy to, że od samego początku obejmował on książki ze wszystkich części podzielonej Ukrainy oraz emigrację ukraińską; także scalono w nim utwory różnych nurtów literackich z radzieckiej Ukrainy, zachodniej Ukrainy międzywojennego okresu, emigracyjnej ukraińskiej literatury z różnych krajów (Praga, Wiedeń, Monachium, USA i Kanada). Oprócz tego zawiera on prace polskich, niemieckich i innych historyków, slawistów z XIX–XXI wieków, co niewątpliwie jest atutem Biblioteki. Analiza księgozbioru lat międzywojennych wskazuje, że mimo trudnych w tym okresie stosunków ukraińsko-polskich, pracownicy Studium Słowiańskiego nadal uzupełniali księgozbiór o nowe ukraińskie wydania różnych nurtów literackich dlatego powstały księgozbiór wyróżniał się obfitością i różnorodnością.

Cenność zbioru zaznacza obecność w Bibliotece wielu pierwszych edycji książek, które na dzień dzisiejszy należą do rarytasów: dożywotne edycje utworów Tarasa Szewczenki, Michajła Dragomanowa, Dmytra Doroszenki, Iwana Franki i wielu innych; książki z dedykacją autorów, co również podnosi ich wartość. Księgozbiór najpełniej reprezentuje przedstawicieli literatury ukraińskiej XX wieku, zarówno radzieckich pisarzy i poetów ukraińskich, jak i przedstawicieli diaspory, z naciskiem na tych ostatnich. Prezentowani są zarówno znani autorzy, jak i debiutanci, książki o dużym nakładzie, a także limitowane, często edycje autora. Na przykład mamy książkę pisarki debiutantki Oleny Rzepeckiej, recenzowaną przez M. Rudnickiego [13, s. 52] *Na brzegach Horynia*, lwowskiej edycji 1935 roku. Również posiadamy pierwsze, z 1919 roku wydanie słynnej książki Tyczyny „Słoneczne klarnety”.

Obecnie księgozbiór ukraiński Katedry Ukrainistyki Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ liczy ponad 5 tys. woluminów⁷, z których więk-

⁷ Chodzi tu tylko o katalogu literaturoznawczym, osobno istnieje wspólny katalog językowy ukraińskiego, rosyjskiego i białoruskiego języków, który został ominięty w artykule.

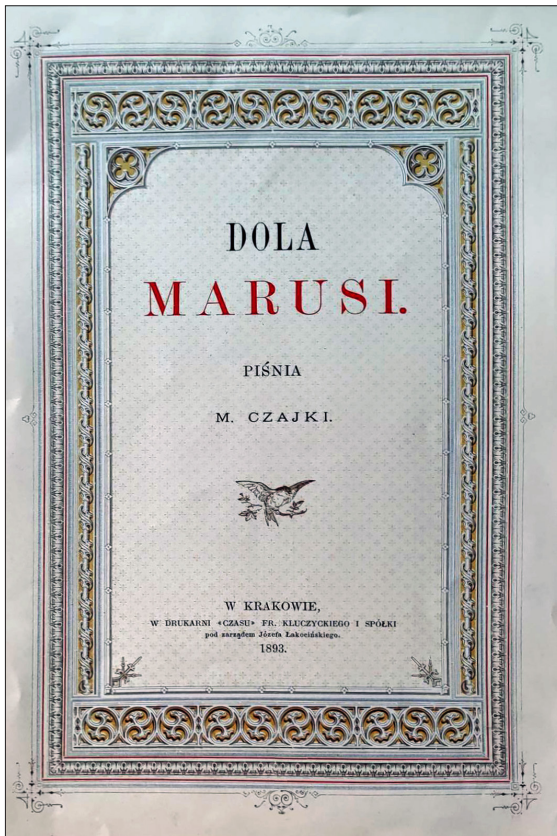
szość to książki wydane w już niepodległej Ukrainie, od 1991 r. (powyżej 2 tys.). Książek, wydanych w Związku Radzieckim jest trochę powyżej 1 tys. Wydania emigracyjne, w tym książki wydane w Polsce liczą powyżej 800 (większość to polskie wydania w liczbie około 700 – od XIX wieku do dzisiejszych wydań). Spora część woluminów była wydana we Lwowie do 1945 roku (około 400). Emigracyjna literatura oprócz utworów polskich wydań reprezentowana jest poprzez praskie, austriackie, niemieckie, kanadyjskie, amerykańskie, angielskie wydania. Oprócz książek, księgozbiór zawiera również czasopisma, wydawnictwa ciągle, słowniki, encyklopedie. W ostatnich latach napływ książek do Biblioteki był mniejszy, zwłaszcza dotyczy to lat 2019–2022. Już w tym roku sytuacja zaczęła się polepszać, sporo nowoczesnych książek dotarło do Biblioteki, pojawiają się nowe edycje tłumaczeń utworów współczesnych ukraińskich pisarzy (O. Zabużko, S. Żadan). Ponadto wojna w Ukrainie wzbudziła zainteresowanie polskiego społeczeństwa, po raz pierwszy od ostatnich lat krakowska ukrainistyka przyciągnęła do siebie sporo studentów, co kolejny raz o ścisłym związku między polityką a rozwojem slawistyki w Polsce.

Mimo tego, że zdecydowana większość księgozbioru to książki XX wieku, najcenniejszą częścią Biblioteki bez wątpienia są książki wydane w końcu XIX – pocz. XX wieku oraz w okresie międzywojennym. Znajdują się tu prawdziwe perełki, które wymagają odrębnego badania.

Książki XIX – wieczne przedstawiają etnografię i folklorystykę, które cieszyły się największą popularnością od 2. poł. XIX wieku. Pośród 76 ksiąg edycji różnych miast Imperium Rosyjskiego, większość jest reprezentowana przez prace etnograficzne. Tu warto wymienić kilka prac wybitnych ukraińskich i polskich naukowców, folklorystów: M. Maksymowicza (*Українские народні песни, Москва, 1834*), M. Dragomanowa, W. Antopowusza (*Исторические песни малороссийского народа*), J. Jaworskiego (*Два замечательних карпато-руських сборника 18 в., К історії галицько-руських колядок*) I. Rudczenkę (*Чумацькі народні песни, 1874*)⁸,

⁸ Ciekawie że praca I. Rudczenka trafiła do naszej biblioteki jako wymiana biblioteczna w czasach Związku Radzieckiego (istnieje pieczętka na potwierdzenia tego, niestety słaba widoczność nie pozwala powiedzieć z jakiej właśnie radzieckiej biblioteki tu była dostarczona) mieści pieczętkę : *Библиотека Социалистической Академии*.

O. Markowycza (*Українські приказки, прислів'я, 1864*). Z polskich folklorystów związanych z ziemią ukraińską na przykład A. Kocipińskiego (*Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і в Малоросії, 1862*), A. Nowosielskiego (*Lud ukraiński ... 1857*) i wielu innych. Zawiera księgozbiór i monumentalne zbiory XIX-stulecnych wydań etnograficznych ekspedycji (*Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край / Чубинский, СПб., 1872, 1877*) i wielu innych.

Il. 6. M. Czajka, *Dola Marusi*, Kraków 1893

Wśród dziewiętnastowiecznych książek etnograficznych wyróżnia się książka *Dola Marusi*, autorstwa M. Czajki, wydana w 1893 roku w Krakowie (napisana w Białej Cerkwi, Ukraina, 1892). Przedstawia ona jeden z wariantów pieśni Marusi Czuraj, twórczość której przyciągała uwagę wielu ukraińskich badaczy XIX wieku. Niestety, nie udało mi się ustalić autora danej książki, gdyż potrzebuję osobnego, szczegółowego badania (Il. 6).

Oprócz wymienionej grupy książek etnograficznych, księgozbiór końca XIX – pocz. XX wieku posiada utwory wybitnych klasyków ukraińskich Tarasa Szewczenki, Marka Wowczka, Iwana Kotlarewskiego, Iwana Franki, Markijana Szaszkiewicza, Gułaka Artemowskiego, Łesi Ukrainki, Leonida Glibowa, Jewgena Hrebinki, Pantelejmona Kulisza i wielu innych.

W Bibliotece znajduje się dość sporo książek ukraińskich historyków, publicystów oraz działaczy społecznych. Są to książki historyczne Mychajła Hruszewskiego z różnych lat wydania, Oleksandry Jefimenko (*История*

українського народу) oraz prace polskich historyków Kościoła między innymi Emila Bańkowskiego (*Ruś Chełmska od czasu rozbioru Polski, 1887*); rektora UJ Władysława Chotkowskiego (*Dzieje zniweczenia Św. Unii na Białorusi i Litwie w świetle pamiętników Siemaszki. Kraków, 1898*); Tadeusza Grabowicza (*Ostatnie lata Meleciusza Smotryckiego. Szkic z dziejów literatury unicko-prawosławnej wieku XVII, 1896*); Stanisława Ptaszyckiego (*Iwan Fedorowicz, drukarz ruski, 1884*); Aleksandra Jabłonowskiego (*Historia Rusi południowej do upadku RP, 1912*); Ludwika Janowskiego (*O tak zwanej Historii Rusów, 1913, Uniwersytet Charkowski 1805–1820, 1911*). Posiadamy biogramy wybitnych Ukraińców autorstwa Michajła Czałego (*Жизнь и произведения Тараса Шевченка, 1882*), Мухайла Ковалевського (*Житие Сквороди, описанное другом него, 1886*).

Najlepiej w Bibliotece jest przedstawiona właśnie galicyjska i emigracyjna literatura, chociaż utwory wybitnych pisarzy z radzieckiej Ukrainy również tu znajdujemy.

Odrębną grupę stanowią wydania galicyjskie od końca XIX wieku do roku 1945 (około 400). Właśnie Lwów na początku XX wieku był centrum życia kulturowego i literackiego Ukrainy, utrzymując rolę ukraińskiego Piemontu, którym stał się w drugiej połowie XIX wieku, kiedy w Naddnieprzańskiej Ukrainie było zakazane ukraińskie słowo drukowane. Od 70-tych lat XIX wieku tu drukowano książki z Galicji i Ukrainy Naddnieprzańskiej, wielu z nich przedstawiono w księgozbiorze. Dotyczy to prac już omówionych tu znanych ukraińskich pisarzy i mniej znanych galicyjskich pisarzy, historyków i działaczy społecznych końca XIX – pocz. XX wieku. Wymienimy kilku z nich: Hilarion Grabowicz, (*Przyroda w pieśniach ludowych polskich i ruskich, Sambor, 1890, Марта Борецька. Історичне оповідання*); Wasyl' Barwinok (*Скошений цвіт: виїмок з галицьких образків ze wprowadzeniem Bohdana Łepkiego*); Oleksandra Barwińskiego (*Вибір з українсько-руської літератури для української семінарії, Львів 1901*) oraz utwory Osypa Fed'kowycza i Osypa Makoweja. Przedstawione w księgozbiorze utwory wydane w Naddnieprzianskiej Ukrainie na przykład utwór pisarza i działacza społecznego Anatola Swidnickiego (*Люборацький: сімейна хроніка, Київ-Лейпциг*).

Posiadamy książki galicyjskich pisarzy i działaczy społecznych starszej generacji, na przykład Adrija Czajkowskiego, Mykoły Derlyci oraz

przedstawicielei tak zwanej «*Покутської трійци*» Marka Czerenszyny, Lesia Martowycza, Wasyla Stefanyka.

Książki wydane w okresie międzywojennym są najpełniej reprezentowane w Bibliotece. Najpierw dotyczy to książek lwowskiej edycji, literatury emigracyjnej (najwięcej Polska i Czechy) i literatury radzieckiej. Reprezentowane tu utwory znanych pisarzy ukraińskich „Розстріляного відродження” (Mykoła Chwyłowuj, Mykoła Zerow, Antin Kruszelnyc’kuj, Mykoła Draj-Chmara, Doswitnij Oles’, Bogdan-Ihor Antonycz i inni), reprezentantów różnych nurtów literackich międzywojennego Lwowa oraz różnorodna ukraińska literatura emigracyjna XX wieku.

Wśród galicyjskiej literatury pocz. XX wieku oraz okresu międzywojennego Biblioteka zawiera sporo prac przedstawicielei ruchu artystycznego Młoda Muza, którzy byli krytykowani przez kręgi nacjonalistyczne, co również spowodowało ich słabą popularność w ukraińskim modernizmie [14, s. 173]. Oprócz już omawianych prac członka Młodej Muzy Bohdana Łepkiego w bibliotece znajdują się utwory Wołodymyra Birczaka (*Чорная Індія Молодої музи; На нових землях; Золота скрипка*); Wasyla Paczowskiego (*Срібна земля. Тисячоліття Карпатської України, 1938*), Мучаїла Ясківа (*Чорні крила; Блискавиці; Казка про перстень; Муза на чорному коні*), głównie lwowskiej edycji.

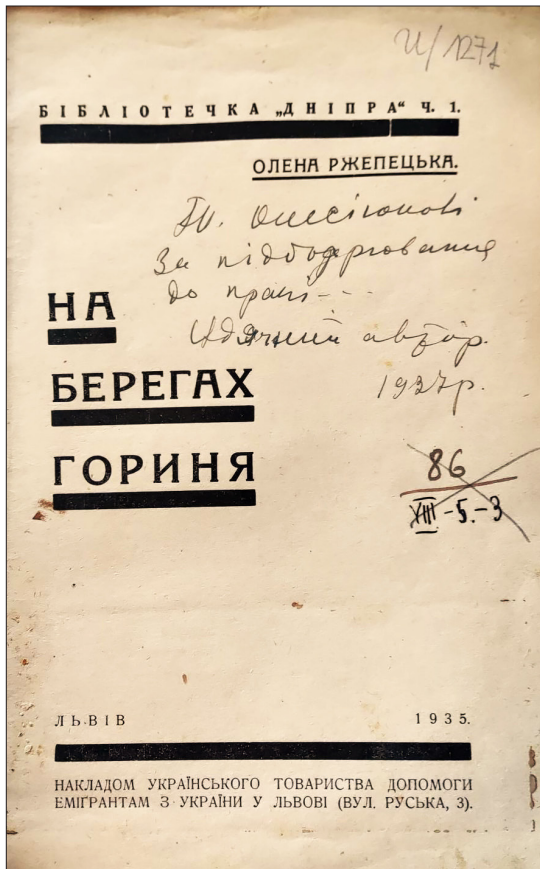
Pracę ideologów ukraińskiego nacjonalizmu Dmytra Doncowa i Jurija Łupy również są reprezentowane w księgozbiorze.

Jedną z konsekwencji porażki rewolucji ukraińskiej z lat 1917–1920 było to, że dziesiątki tysięcy aktywnych działaczy ukraińskich walczących o państwowość ukraińską zostało zmuszonych do opuszczenia swojej ojczyzny. Przywódcy Ukraińskiej Rady Centralnej, UNR i ZUNR, a także znaczna liczba osób wojskowych, społecznych i naukowych, którzy bronili idei suwerennej Ukrainy i nie widzieli swojej przyszłości w Ukrainie radzieckiej, znaleźli schronienie polityczne w wielu państwach europejskich, między innymi w Polsce, Czechach, Austrii, Niemczech, Francji. W Polsce przebywał Rząd Ukraińskiej Republiki Ludowej na czele z Petlurą oraz 30-tysięczna armia ukraińska, która stacjonowała w obozach internowania [15, s. 9]. Spowodowało to, że powstał nowy nurt ukraińskiej literatury, literatury emigracyjnej.

Jak píše Ola Hnatiuk, w powojennym ukraińskim radzieckim kanonie literackim obowiązywała żelazna zasada wymazania z pamięci wszystkiego, co mogłoby przypominać o ukraińskiej walce niepodległościowej i odmienności mieszkańców Ukrainy zachodniej, wcielonej w 1939 roku do Związku Radzieckiego.[16, s. 23]. To spowodowało, że z wielu bibliotek usuwano przedwojenne wydania galicyjskie. A wydania emigracyjnej literatury, której wielkim atutem był równoległy rozwój w czasie z innymi literaturami europejskimi gdy procesy te zostały zatrzymane na Ukrainie radzieckiej, jeszcze przez długi czas były zakazane w Ukrainie. Na szczęście notujemy odmienną sytuację w Bibliotece Wydziałowej na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie mimo wpływów polityki te książki przetrwały do dzisiaj. W księgozbiórze przedstawiono wiele utworów pisarzy emigracyjnych jak to: Jurija Łypy, Oleha Olżycza, Natali Lewyćkoi-Cholodnoi, Jurija Daragana, Oleny Telihi, Jurija Kosacza.

Pośród twórczości ukraińskiego modernizmu, co jak pisała o tym Sołomiya Pawłyczko, ma męską twarz [16, s. 11], ważne miejsce posiada także proza kobieca, dość długi czas nieznana lub zakazana w Ukrainie. Biblioteka Instytutu posiada utwory całej plejady ukraińskich modernistek, które zdołały się twórczo zrealizować w okresie międzywojennym, właśnie one reprezentują kobiecą twarz ukraińskiego modernizmu. Różne utwory bardziej znanych pisarek i poetek takich jak Liwyćka-Chołodna, Iryna Wilde, Darija Wikońska, Natalena Korolewa, Sofija Jabłonska, Katria Grynewyczowa i mniej znanych pisarek jak Olena Cygelska, Olena Rzepecka, Kateryna Czertenko-Kostecka wydanych w latach 30-ch bogacą ukraiński księgozbiór.

Mało znana dziecięca pisarka z Bukowiny Czertenko-Kostecka w latach 1933–39 w Czerniwcach wydawała ilustrowany miesięcznik dla dzieci (*Українська «Ластівка»*). Posiadamy jej książkę (*Дівчина Віра і інші качки*). Inna mało znana ukraińska pisarka pochodząca z Żytomierza Olena Rzepecka, była stałą współpracowniczką czasopisma Literaturno-naukowyj Wistnyk w jego kijowskim okresie. Pisarka mieszkała w okresie międzywojennym we Lwowie, gdzie w 1934 roku wyszła drukiem jej książka (*На берегах Гориня*), która znajduje się w ukraińskim księgozbiórze. W utworach pisarki najwięcej uwagi zwrócono na zagadnienia genderowe [17, s. 318]. A propos, ta książka posiada dedykacje autorki dla

II. 7. Олена Ржепецька
На берегах Гориня, Львів, 1935.
 Dedykacja niezidentyfikowanej osobie

re pozwalają wyrobić sobie wrażenie wizji Ukrainy w austro-niemieckiej historiografii.

Wiadomo, że Wiedeń, jako stolica cesarstwa od 1772 r. był metropolią ukraińskiej Galicji, gdzie od 1848 r. ukraińska młodzież uczyła się masowo. Po upadku imperium w okresie międzywojennym, a zwłaszcza do połowy lat dwudziestych, Wiedeń był jednym z najważniejszych ośrodków emigracji ukraińskiej [18, c. 60–70]. Oprócz tego w Wiedniu od 1907 roku funkcjonował Instytut Wschodnioeuropejskiej historii, gdzie były koncentrowane badania ukrainistyczne. W naszym zbiorze posiadamy pracę niemieckich naukowców K. Notzela, [19] Otto Kesslera, [20] Paula Ostwalda, [21], Ostmana Ekkeharda [22]. Ciekawy jest tytuł książki Karla Notzela, niemieckiego historyka

niezidentyfikowanej osoby (II. 7). Posiadamy książkę Oleny Cygelskiej, pisarki dziecięcej i działaczki społecznej (*Гануська їде до міста*) oraz książkę ukraińskiej artystki i scenarzystki Natalii Gerken-Rusowej o teatrze (*Героїчний театр, 1939*).

Wartość utworów modernistek wzrasta przede wszystkim z powodu ich całkowitego zapomnienia, na które zostały skazane po II wojnie światowej, co było spowodowane sytuacją polityczną Ukrainy. Na szczęście ukraiński księgozbiór w Krakowie od lat 30-tych posiadał te książki.

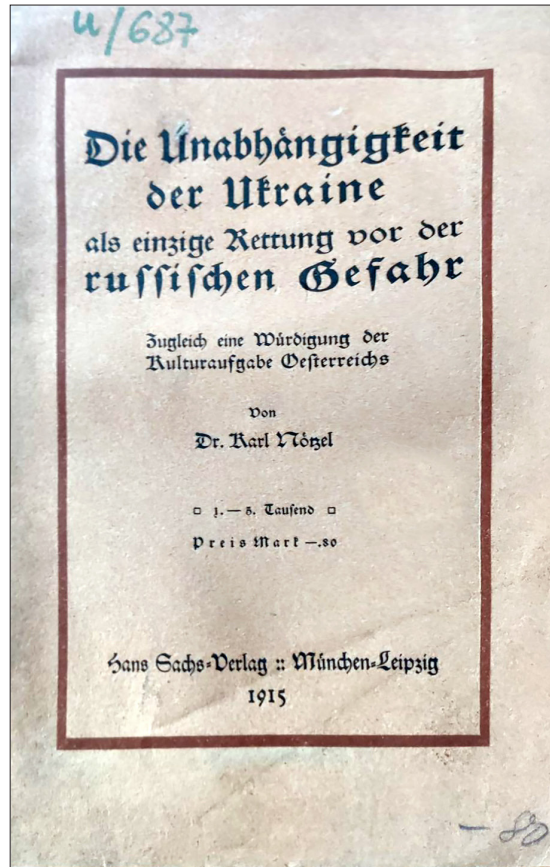
W Bibliotece Katedry Ukrainistyki dobrze reprezentowane są prace austriackich i niemieckich slawistów, które

literatury i rosjoznawcy, bardzo aktualny na dzisiejszym etapie (*Niepodległość Ukrainy jedy-
nym ratunkiem od rosyjskiego
zagrożenia: jednocześnie hold
dla dziedzictwa kulturowego
Austrii*) (Il. 8).

Wśród niemieckojęzycz-
nych książek okresu I wojny
światowej przyciąga uwagę
utwór ukraińskiego geografa
i kartografa Stepana Rudnyc-
kiego, dzięki któremu Ukraina
została niemal po raz pierwszy
przedstawiona w pracach kar-
tograficznych jako kompletna
jednostka przestrzenna. Znaj-
dująca się w księgozbiornie
książka, *Ukraina und die Ukra-
iner*, roku 1914 posiada jedną z
takich map.

Na uwagę zasługuje książ-
ka szwedzkiego historyka, sla-
wisty, członka Towarzystwa
Naukowego imienia Tarasa
Szewczenki Alfreda Jensena
[23] o Tarasie Szewczenecie.

Problematyce ukraińskiej
poświęcało uwagę w tym
okresie wielu różnych auto-
rów, nie tylko ukraińskich i
niemieckich. Biblioteka posiada książki rosyjskiego publicysty, działacza
społecznego Sergeja Szczegolewa, które mają wyraźny szowinistyczny
charakter (*Українское движение как современный этап южнорусского
сепаратизма, Киев, 1912; Современное украинство, его происхождение,*

Il. 8. Nötzel K. Die Unabhängigkeit der Ukraine
als einzide rettund vor der russischen Gefahr:
Zugleich eine Wurdigund der Kulturanfgabe
oesterreichs. Hans Sachs Verlag:
Munchen-Leipzig, 1915.

(*Thumaczenie: Niepodległość Ukrainy je-
dynym ratunkiem od rosyjskiego zagrożenia:
jednocześnie hold
dla dziedzictwa kulturowego Austrii.*

Незалежність України як єдиний порятунок
від російської загрози: водночас данина
культурній спадщині Австрії)

рост и задачи, Киев, 1914). Warte podkreślenia, że książka tego autora, w której on postuluje brak odrębnego narodu ukraińskiego była ponownie opublikowana w Federacji Rosyjskiej w 2004 roku⁹.

Mimo tego, że po I wojnie światowej Ukraina nie uzyskała pełnej niepodległości, a Ukraina Zachodnia została włączona do Państwa Polskiego, co z pewnością nie mogło przyczynić się do porozumienia polsko-ukraińskiego, slawiści z Uniwersytetu Jagiellońskiego kontynuowali uzupełnianie księgozbioru ukraińskiego nowymi książkami, które ukazały się zarówno w Polsce, Czechach, jak i w Galicji i radzieckiej Ukrainie. To bez wątpienia była ich wielka zasługa. Pogląd polskich slawistów na kwestię ukraińską ilustruje już sam tytuł jednej z ksiąg księgozbioru *Kilka ogólników o obiektywnej i subiektywnej odrębności „Ukrainy” pod względem językowym, plemennym, narodowym i państwowym. Leopoldi, 1925* autorstwa polskiego slawisty Jana Niecisława Ignacego Baudouina de Courtenay.

Na potwierdzenie założenia, że kompleksowość i chęć jak najpełniejszego ujęcia informacji o Ukraińcach, i to nie tylko na terenie Ukrainy, było cechą charakterystyczną księgozbioru. Należy tu wymienić prace ukraińskiego dziennikarza, historyka i działacza społeczno-polityczny na Dalekim Wschodzie Iwana Swita o Ukraińcach zamieszkujących na Dalekim Wschodzie (*Український національний дім в м. Харбіні, 1943*) oraz działacza społecznego, członka zarządu Kubańskiej Rady Narodowej Pawła Sulatyckiego o Ukraińcach Kubani (*Нариси з історії революції на Кубані, 1925*).

Wynika z tego, że księgozbiór ukraiński obejmuje twórczość Ukraińców rozsianych po całym świecie. To duża przewaga nad innymi bibliotekami ukraińskimi, w których książki te przez długi czas były zakazane.

Oprócz utworów literackich w Bibliotece znajdują się dzieła historyczne z okresu międzywojennego, co skłania do ich poszczególnego wyodrębnienia. Są to przede wszystkim prace wybitnych ukraińskich historyków Dmytra Doroszenki, Wiaczesława Lypńskiego oraz mniej znanych historyków – emigrantów Mykoły Andrusiaka (*Звязки Мазени з Станіславом Лециньським і Карлом 12; Мазена і Правобережжя*); Illi Borschaka o Napoleonie (*Наполеон і Україна, 1937; Великий мазепинець Григор Орлик, 1932; Войнаровський, 1939; Іван Мазена, 1933; La légende Historique de l'Ukraine Istoria Rusov, Paris, 1949*).

⁹ <https://politkniga.ru/shegolev-sn-istorija-ukrainskogo-separatizma/>

W zbiorach Biblioteki przechowywano wiele dzieł literackich i historycznych, wspomnienia ukraińskich działaczy społecznych i kulturalnych oraz mężów stanu poświęconych rewolucji ukraińskiej. Jak wiadomo, wielu działaczy Ukraińskiej Republiki Ludowej i Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej wyemigrowało do Polski, Czech itd., gdzie publikowali swoje prace i wspomnienia, które są do dzisiaj cennym źródłem w zakresie ukraińskich walk wyzwoleniczych. Są to prace publicystyczne pisarza i działacza społecznego Pawła Chrystiuka (*Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920*); pisarza i dziennikarza Fedora Dudki (*Квіти і кров: фільми української боротьби, 1928*; *Чорний крик, 1930*; *Чорторий: фільми української боротьби 1919–20, 1928*).

Dobrze reprezentowana tu twórczość literacka i naukowa mężów stanu: pierwszego premiera Ukraińskiej Republiki Ludowej Wołodymyra Wynyuczzenka (*Між двох сил, Київ, 1919*; *На той бік, Прага 1924*; *Записки курпатого Мефістофеля, Київ, б.р.*); twórczość literacka ukraińskiego działacza politycznego, Ministra Spraw Ziemi Państwa Ukrainy Wołodymyra Leontowycza (*Оповідання, Львів, 1913*; *Пани і люди, Львів, 1893*); Ministra Spraw Zagranicznych Ukraińskiej Republiki Ludowej Oleksandra Szulgina (*Нариси з нової історії Європи, Прага, 1925*).

Biblioteka posiada wspomnienia działaczy politycznych Ukraińskiej Republiki Ludowej i Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej, między innymi kierownika Ukraińskiej Republiki Ludowej w okresie Dyrektoriatu Issaka Mazepy (*Україна в огні, т. 1–3, Прага, 1942*); Premiera Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej Kostia Łewickiego (*Сильветки наших давніх послів і політичних діячів 1907–1914., Львів, 1937*); Dziennik działacza politycznego, jednego z inicjatorów zwołania Centralnej Rady Jewgena Czykalenki (*Щоденник 1907–1917, Львів, 1931*; *Спогади 1861–1907, Львів 1925*); Wspomnienia Stepana Szuchewycza, działacza społecznego i brata Romana Szuchewycza (*Невідомий. Повість з повоєнних часів, Львів, 1933*; *Спомини з українсько-галицької армії, Львів, 1929*; *Видиши брате мій : 8 міс. серед УСС, Львів, 1930*); Wspomnienia działacza społecznego, dyplomaty, Ministra zdrowia Ukraińskiej Republiki Ludowej na uchodźstwie Modesta Lewickiego (*Казенні діти, Із спогадів лікаря, Відень, 1920*).

Na sam koniec naszego badania warto dodać, że oprócz dzieł literackich i historycznych, księgozbiór posiada również pojedyncze dzieła z zakresu

ekonomii ukraińskiej, teatru, bibliotekarstwa i wielu innych dziedzin: prace ekonomisty Romana Dymińskiego (*Велепростірне господарство Європи, 1942*); dramaturga Iwana Togobocznego (*Жидівка вихрестка, 1918*); bibliotekoznawcy, pracownika Narodowej Biblioteki Ukrainy im. Wołodymyra Wernadskiego Lewa Bykowskiego (*Великодержавні проблеми України, 1942*).

Wnioski. Reasumując należy zauważyć, że początki księgozbioru ukraińskiego Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ sięgają XIX wieku, mają bogatą historię, a jego rozwój odbywał się w kontekście ogólnego rozkwitu slawistyki polskiej. Wartość zbiorów podkreśla obecność profesorskich darów z autografami i dedykacjami autorów, co czyni go podobnym do księgozbiorów prywatnych. Analiza księgozbioru lat międzywojennych wskazuje, że mimo trudnych w tym okresie stosunków polsko-ukraińskich, pracownicy Studium Słowiańskiego nadal uzupełniali księgozbiór o nowe ukraińskie wydania różnych nurtów literackich. Cechą charakterystyczną księgozbioru tego okresu, jego zaletą jest jego kompletność i złożoność, gdyż szeroko reprezentowane były tu dzieła literackie Galicji, radzieckiej Ukrainy i emigracji ukraińskiej, znane i mało znane dzieła pisarzy ukraińskich. Wiele z tych książek przez długi czas były zakazane w radzieckiej Ukrainie.

Analiza księgozbioru po II wojnie światowej (co pozostało poza naszą uwagą) oraz przechowywane w zbiorze prawdziwe perełki bibliofilskie, potrzebują kolejnych badań.

Список використаних джерел

1. Віднянський С. В. Словянська Бібліотека в Празі. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Slovianska_biblioteka (data wizyty 22.08.2022)
2. Skarżyński M. Geneza i początki Studium Słowiańskiego UJ // *LingVaria Rok XIV (2019) 1 (27)*. S. 11–33. <https://doi.org/10.12797/LV.14.2019.27.01>
3. Mokry W. Powitanie uczestników międzynarodowej konferencji naukowej pt. *Język, literatura, kultura, historia Ukrainy/ Język, literatura, kultura, historia Ukrainy* / pod red. Włodzimierza Mokrego. Kraków. 2003. S. 7–8.
4. Mokry W. Wątek ukraiński w życiu i badaniach naukowych J. Janowa, W. Jakubowskiego i R. Łuźnego oraz ich poprzedników, nauczycieli i współpracowników w Uniwersytecie Jagiellońskim // *Język, literatura, kultura, historia Ukrainy* / pod red. Włodzimierza Mokrego. Kraków. 2003, S. 15–28.

5. Кіх О. Українська проблематика у діяльності Словянського клубу у Кракові і на сторінках щомісячника «Словянський світ» у роки 1901–1914 // *Język, literatura, kultura, historia Ukrainy/ pod red. Włodzimierza Mokrego. Kraków. 2003. S. 133–145.*
6. Lucjan Malinowski (1839–1898) – polski językoznawca, profesor Uj, dyrektor Seminarium Słowiańskiego. URL: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/74423/bubak_lucjan_malinowski_1839-1898_2000.pdf?sequence=1&isAllowed=y S.82 (data wizyty: 10.06.2021)
7. Waśko A. Józef Tretiak (1841–1923) // *Złota księga - Uniwersytet Jagielloński* : URL: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/74749/wasko_jozef_tretiak_1841-1923_2004.pdf?sequence=1&isAllowed=y (data wizyty: 9.09.2021)
8. Rygielska M. Monografia Ignacego Lubicz Czerwińskiego „Okolice Zandniestrka. Wrocław, 2019.
9. Gwioździk J. Druki z 1 połowy XVI w. z kolekcji Zygmunta Czarneckiego w zbiorach lwowskich // “*Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*” 2014, nr 4. S. 70–83.
10. Українські нотні видання у фонді Харківської Державної Наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка (1864–1923) Друкований каталог. Харків. 2012. с. 93 URL: <https://en.calameo.com/read/0006329450c1eb1e13b7c> (data wizyty: 3.09.2022)
11. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0000775> (data wizyty: 28.09.2021)
12. Frączek Z. Oświatowa, kulturalna i towarzyska działalność stowarzyszenia wzajemnej pomocy kupców i młodzieży handlowej we Lwowie w latach 1866–1912 // *Resovia sacra*, R. 28 (2021). URL: <http://docplayer.pl/227870010-Oswiatowa-kulturalna-i-towarzyska-dzialalnosc-stowarzyszenia-wzajemnej-pomocy-kupcow-i-mlodziezy-handlowej-we-lwowie-w-latach.html> (data wizyty: 16.09.2021) <https://doi.org/10.52097/rs.2021.75-87>
13. Sirota L. Михайло Рудницький і українські письменники-дебютанти // *Slavia orientalis*. Tom LX. nr 1. rok 2011. S. 49–66.
14. Hnatiuk O. Ukraińsko-polskie związki literackie w okresie międzywojennym // *Język literatura, kultura, historia Ukrainy*, pod red. Włodzimierza Mokrego. Kraków. 2003. S. 173–194.
15. Портнов А. Науково-освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919–1939). Львів, 2005.
16. Hnatiuk O. Wstęp. Kobięca twarz ukraińskiego modernizmu // *Modernictki. Antologia ukraińskiej prozy kobiecej okresu międzywojennego*. Warszawa. 2017. S. 9–25.

17. Modernistki. Antologia ukraińskiej prozy kobiecej okresu międzywojennego. Warszawa. 2017. S. 317–318.
18. Потульницький В. Огляд фондів україніки архівів і бібліотек Відня // Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини ХІХ – початку ХХ століття // Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей; Посольство Австрійської Республіки в Україні; Чернівецька міська рада; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ ; Чернівці 1999. С. 60–70.
19. Nötzel K. Die Unabhängigkeit der Ukraine als einzide rettund vor der russischen Gefahr: Zugleich eine Wurdigund der Kulturanfgabe oesterreichs. Hans Sachs Verlag: Munchen-Leipzig, 1915.
20. Kessler O. Die Ukraine. Beiträge zur Geschichte, Kultur und Volkswirtschaft hit einer ubersichtskarte der Ukraine, Munchen, 1916.
21. Ostwald P. Die Ukriane und die ukrainische Bewegung : Mit einer Kartenskizze, das gebiet der Ukraine darstellend. Essen : G.D. Baedeker, 1916.
22. Ekkehard O. Russlands Fremdvölker, seine Stärke und Schwäche. München, 1915.
23. Jensen A. Taras Shewczenko ein Ukrainisches dichterleben, Wien, 1916.

Valentyna Los,
PhD in Humanities,
Librarian of the Library of the Faculty of Philology,
Jagiellonian University
(Cracow, Poland)
e-mail: los_v@ukr.net

Ukrainian book collection of Library of Philology Faculty of Jagiellonian University: brief outline

The purpose of this article is to present the history of the book collection in the Ukrainian Library of the Jagiellonian University's Faculty of Philology, to analyze the methods of acquiring books, their distribution, characteristics of the book collection content with particular emphasis on the ones from the 19th and early 20th centuries and the interwar period. **The methods** of the retrospective, comparative and systematic analysis of the book collection are used. **Scientific novelty:** an attempt was made to fill the gaps in the research of Ukrainian book collections abroad, including the faculty library of the Jagiellonian University, which are still on the margins. Books containing gift inscriptions by M. Maksymowycz, P. Kulisz, B. Lepki, Ostap

Makowa, and many other Ukrainian writers were examined. **The most important conclusion of the article** is to familiarize the reader with the history and content of the Ukrainian book collection at the Jagiellonian University. Based on the analysis of the book collection, it was possible to highlight the history of the Ukrainian book collection, which was closely related to the development of Slavic studies at the University. The conducted analysis of gift inscriptions and library stamps shows that the beginnings of the Ukrainian book collection date back to the 19th century, and that it aroused the interest of the professors of the Jagiellonian University, who committed the collection with their gifts. Dedication of Ukrainian writers to Professor of the Jagiellonian University J. Treściak also points to the relationship between Ukrainian and Polish literary circles at the beginning of the 20th century. The analysis of the book collection in the interwar period shows that, despite the difficult Ukrainian-Polish relations at that time, the employees of the Slavic Studies Department continued to supplement the book collection with new Ukrainian editions of various literary trends. A characteristic feature of the book collection of that period, its advantage is its completeness and complexity, as the literature of Galicia, Soviet Ukraine, and Ukrainian emigrants, as well as well-known and little-known books of Ukrainian writers were widely represented here. Many of these books were banned in Soviet Ukraine for a long time.

Key words: Ukrainian book collection, Library of the Department of Ukrainian Studies at the Jagiellonian University, Slavists, Literature of the interwar period, Ukrainian emigration literature, Author dedications, Library fragments.

Валентина Едуардівна Лось,

кандидат історичних наук,

бібліотекар Бібліотеки факультету філології,

Ягеллонський університет

(Краків, Польща)

e-mail: los_v@ukr.net

Українська книгозбірня Бібліотеки Філологічного відділу Ягеллонського університету: коротка характеристика

Мета статті: представити історію української книгозбірні Бібліотеки Філологічного відділу Ягеллонського університету, способи надходження книг, їхнє опрацювання, а також охарактеризувати склад книгозбірні, акцентуючи увагу на книгах XIX – початку XX ст. та літературних творах міжвоєнного періоду. У роботі використано **методи** ретроспективного, порівняльного та системного аналізу книгозбірні. **Новизна.** Здійснено спробу заповнити прогалини в

дослідженні українських книгозбірень за кордоном, зокрема Бібліотеки Філологічного відділу Ягеллонського університету, яка досі залишається на маргінесі. Представлено книги з автографами і дарчими написами М. Максимовича, П. Куліша, Б. Лепкого, О. Макова та інших українських письменників. Найважливішим **висновком** роботи є ознайомлення читача з історією та складом української книгозбірні Ягеллонського університету, яка була тісно пов'язана з розвитком славістики в університеті. Проведений аналіз дарчих написів і бібліотечних печаток свідчить про те, що зародки української книгозбірні сягають ХІХ ст. Книгозбірня була у сфері зацікавлень професорів Ягеллонського університету, які поповнювали її своїми дарами. Книги українських письменників, присвячені проф. Ягеллонського університету Юзефу Третьяку, є ілюстрацією співпраці українських і польських літературних кіл початку ХХ ст. Аналіз книгозбірні міжвоєнного періоду показує, що, незважаючи на складні українсько-польські відносини того часу, співробітники Слов'янського Студіуму продовжували поповнювати книгозбірню новими українськими виданнями різних літературних напрямів. Характерною рисою книгозбірні цього періоду є повнота і комплексність, оскільки тут широко представлена літературна творчість Галичини, радянської України та української еміграції – як відомих, так і маловідомих її представників. Багато з цих книг тривалий час були заборонені в радянській Україні.

Ключові слова: українська книгозбірня, Бібліотека кафедри Україністики Ягеллонського університету, славісти, література міжвоєнного періоду, українська еміграційна література, дарчі написи, бібліотечні печатки.

*Стаття підготовлена 20 травня 2022 року;
подана до друку 9 червня 2022 року.*